

◀(verzameling UB Fonds Vliegende Bladen)

De vereiste om v66r 1913 aan sport te kunnen doen was over "vrije tijd" en de nodige financiële middelen te beschikken.

Enkel de fabrikanten hadden in die periode veel vrije tijd, terwijl "vrije" beroepen en grote middenstanders een betrekkelijk zelfstandige beschikking over hun tijd hadden.

Voor de arbeiders zou dit pas geleidelijk optreden na de eerste wereldoorlog, met het afkondigen van sociale wetten. V66r 1913 zal men slechts uiterst zelden arbeiders onder de beoefenaars der "grote" sporten aantreffen, en dan nog enkel in die sporttakken die ook financieel voor een arbeider haalbaar waren : voetbal, roeien, wielrennen en zwemmen.

De zg. "edele" sporten zoals paarderen, jumping, tennis, schermen, kruisboogschieten, moto- en autosport, zeilen, ballonvaart en vliegen waren enkel voor de hogere burgerij toegankelijk door de grote kapitaalsinvestering in lidgelden, uitrusting en het daarbijhorend "mondain verkeer".

Voor arbeiders rond 1900 werkzaam in de Gentse katoenfabrieken duurde een normale werkweek tussen 64 en 67 uren. Werkdagen van 12 uren of meer waren geen zeldzaamheid. In 1889 bepaalde de wet dat kinderen vanaf 12 jaar in de industrie mochten tewerkgesteld worden en dit voor ten hoogste 12 uren per dag; voor volwassenen werd deze limiet dus geregeld overschreden.

Vlasarbeiders werkten gemiddeld 11 uur 30 per dag (69 uren-week); voor de bouwnijverheid lag na 1900 de normale week vast op 63 uren, of 10 uur 30 per dag. In de constructie-ateliers bedroeg dit 62 uren per week (of 10 uur 20 per dag).

In 1905 brak een werkstaking uit om werkuurvermindering te bekomen doch zonder resultaat. Het is pas in 1921 dat het principe van de 8-urendag en de 48-urenweek wettelijk werd vastgelegd.

Een kleine berekening leert ons dat de arbeider per dag niet zoveel tijd op overschot had. Zo bijvoorbeeld voor de katoenarbeider in 1899 :

één dag : 24 uur
 werkuren : 11 uur 30 minuten
 slaaptijd : 8 uur (?)
 overschot : 4 uur 30 minuten (evenredig vermeerderd met tijd gewonnen op slaap).

Overschot waarin nog begrepen zijn, eventuele maaltijden, verplaatsingen van en naar het werk, en de rustpauzes (2 uur) tijdens het werk.

Een tweede bepalende factor om aan sport te kunnen doen is het financieel aspect. Men moet van zijn loon genoeg overhouden om het te kunnen besteden aan ontspanning.

Ter vergelijking volgt een lijst van per week omgerekende lonen, om het gering percentage die het gros der bevolking slechts kon besteden aan een gezonde vorm van ontspanning, duidelijk te stellen :

procureur-generaal	235,58 à 256,73 frank
generaal-majoor	203,85 à 244,23
voorzitter tribunaal	171,15 à 198,08
vrederechter	144,23 à 171,15
hoofdingenieur bruggen en wegen	144,23 à 173,08
kolonel	182,69
provinciaal directeur	115,38
gemeentelijk ontvanger	153,85
gemeentesecretaris	125,00 à 144,23
stadsingenieur	144,23 à 153,85
bureelhoofd	63,46 à 80,77
politiecommissaris	67,31 à 76,92
hoofd gemeenteschool	46,15 à 57,69
onderwijzer	26,92 à 53,85
onderwijzeres	23,08 à 44,23
politieagent	25,00 à 28,37

Voor andere beroepsgroepen zijn geen gegevens voorhanden. Industriëlen en vrije beroepen (geneesheren, advoka-

(*) Karel Embrechts : "Sport en functie van sport en sportinformatie in de Gentse pers (1884-1914)". Niet-uitgegeven licentiaatsverhandeling, Seminarie Geschiedenis RUG.

ten,...) zullen er financieel wel goed voor gestaan hebben. Onder de handelaars bevonden zich vast ook gegoeden, maar tevens bestond er een groep van kleine middenstanders die het financieel niet zo breed had. Ook over de categorie der bedienden blijven we in het ongewisse.

Als vergelijking volgt hier het minimum en maximum loon der katoen- en vlasarbeiders, die ca. 1910 te Gent de helft van het aantal industrie-arbeiders uitmaakten :

1880 naargelang specialisatie	6,21 à 23,13
1890	11,35 à 25,49
1909	15,15 (handlanger) à 35,80 (spinner)

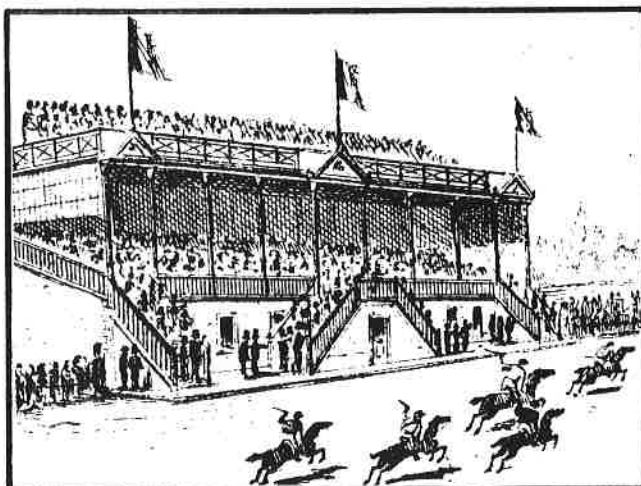
(in de vlasnijverheid lagen die lonen iets lager).

In de andere industrieën (bouw, constructie-ateliers, e.a.) lagen de weeklonen tussen 14,90 (handlangers) en 28,35 (vaklui) frank. Werklieden bij overheidsdiensten verdienden ca. 1900 het meest : tussen 20,15 frank (grondwerkers, voerman, e.d.) en 29,14 frank (straatlegger, baggeraar, e.d.). Toch kan in doorsnee gezegd dat de verdiensten in de bouwsector en metaalconstructie-ateliers hoger lagen dan in de textielnijverheid. Op het einde van de 19de eeuw bedroeg het weekloon van een katoenarbeider met toevoeging van het loon van vrouw en kind(eren), ca. 30 frank, dat van een vlasarbeider ca. 28 frank. Daarenboven verdiende een katoenspinner gemiddeld 2 à 2,5 frank per week meer dan een wever in dezelfde nijverheid.

In het gemiddelde budget van een arbeidersgezin anno 1895 (Engel : *Die Lebenskosten belgischer Arbeiterfamilien früher und jetzt*, Dresden 1895) wordt slechts 0,57 % aan "ontspanning" besteed (herbergbezoek werd bij "voeding" gerekend !):

voeding	66,59 %
kleding	13,27 %
huisvesting	9,48 %
verlichting, verwarming	7,00 %
gezondheidszorg	0,75 %
geesteszorg	0,35 %
zielezorg	0,15 %
belastingen	-
voorzorg	0,97 %
ontspanning	0,57 %
spaargeld	0,08 %
diverse uitgaven (zelfstandige producten)	0,79 %

totaal 100 %

De tribune van de paarderenbaan Westveld te Sint-Amandsberg (1885) (verzameling UF Fonds Vliegende Bladen).

AU PROFIT DES PAUVRES

Programme des Courses du 13 Juillet

1. Courses Générales

Offertes aux amateurs membres des Régates Gantoises ou d'une Société invitée

Gigs à 4 avirons Entrée fr. 20.00	Chaloupes à 4 avirons Entrée fr. 15.00
1 ^{er} Prix fr. 500	1 ^{er} Prix fr. 500
2 ^e " 300	2 ^e " 200
Gigs à 2 avirons Entrée fr. 15.00	Chaloupes à 2 avirons Entrée fr. 10.00
1 ^{er} Prix fr. 250	1 ^{er} Prix fr. 200
2 ^e " 100	2 ^e " 100
	Podoscaphes Entrée 500
	Prix unique fr. 80

2. Course réservée aux amateurs Belges

Gigs à 4 avirons

Entrée fr. 20.00

Prix unique fr. 500

3. Courses réservées aux Membres des Régates Gantoises

Embarcations construites à Gand

Gigs à 6 avirons Entrée fr. 5.00	Gigs à 2 avirons Entrée fr. 5.00
Prix unique fr. 150	1 ^{er} Prix fr. 100
Gigs à 4 avirons Entrée fr. 5.00	2 ^e " 50
1 ^{er} Prix fr. 150	Skiffs Entrée fr. 5.00
2 ^e " 100	Prix unique fr. 100

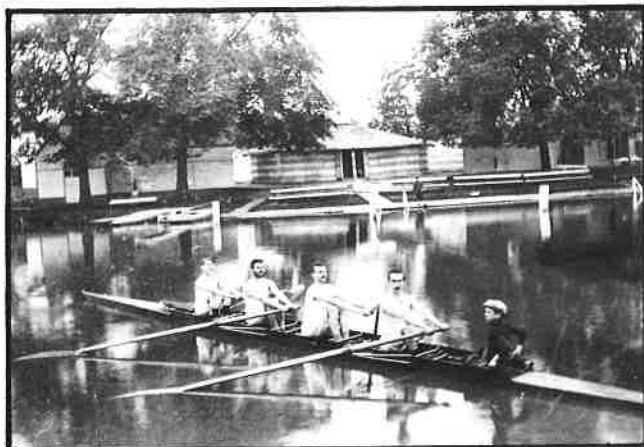
4. Course générale à la godille en barques brabançonnaises

ouverte à tout le monde

Entrée fr. 1.00

1 ^{er} Prix fr. 40
2 ^e " 20

De Europese kampioenen van Henley (Sport Nautique-ploeg) op de Leie aan het zwembad Overzet (Foto Sport Nautique).

"W'en nu van Engeland
 'T petroolvier weer in d'hand
 Ja weer in d'hand
 Ze zijn de faeze kwijt
 W'haont 't hulder zû veurzijt
 Tot hûlder grôte spijt
 Ze zijn ze kwijt."
 (1907, Aria : God save the king)

Huldezang aan de overwinnaars van Henley in 1907, gedicht door Destanberg en vertolkt door het Gents "A Capella"-ensemble bij hun aankomst in het Zuidstation (verzameling UB Fonds Vliegende Bladen).

HULDE

AAN DE

GENTSCHEN VAARDERS

Zangwijze : De Jongens van Gent
 of 't Volk van Arlevelde!

I.

Voor varen, loopen, zingen, springen,
 Wie ès er nooit zijn leven beu?
 Wie kent er 't sijn van al die dingen?
 Wie vlecht er d'anderen ne keu?

REFREIN :

'T zijn de jongens van Gent
 T'ès 't volk van Arlevelde
 Ze zijn als machtig' helden
 Toch overal bekend
 T'ès 't volk van Arlevelde!
 T' zijn de jongens van Gent!
 Tra la la la la! (4 maal)

II.

Wie waren in de vroeger' eeuwen
 Altijd in 't kampen en avant?
 Wie en slaat er nie bij te geeuwen
 En laat er zien wat dat hij kan?
 REFREIN (als boven).

III.

Zijn d'Engelschmans felle kadeëen
 Ze waren van ilder nie benijlt
 Wie wisten goed wat dan ze deëen
 En geraaktege de klits nie kwijt?
 REFREIN (als boven)

IV.

De Kapitein die haè 't gezworen :
 "De Coupe, en komt naar Gent nie meer".
 Maar wij en gaven ons nie verloren
 En m'hèn ze veur den tweeden keer!
 Refr. T' zijn de jongens van Gent, enz.

5 Juli 1907 JOHN DESTANBERG

Eigendom van de Uitgeverij VAN DER WEESBE, Nieuwmarkt 10, Brussel

Daaruit blijkt duidelijk dat de doorsnee arbeider voor 1913 niet tot de "sportbeoefenaars" kan worden gerekend.

Twee belangrijke factoren zullen onrechtstreeks een rol spelen om tot "sportbeoefening" te komen. Enerzijds is het onderwijs van groot belang. Het invoeren van de leerplicht, die een einde stelde aan de kinderarbeid gaf de jeugd meer kans op vrije tijd; de democratisering van het onderwijs bood steeds meer jongeren de mogelijkheid via de school in contact te komen met sport en geleidelijk aan zelf sport te gaan beoefenen. In België wordt de leerplicht tot 12 jaar slechts in 1914 bij wet ingesteld. In de grote steden evenwel (o.a. ook in Gent) gingen de meeste kinderen reeds vóór het invoege treden van deze wet naar school (lager onderwijs). Dit hield verband met de wet van 1889, die kinderarbeid onder de 12 jaar verbod in de industrie. Toch dient gezegd dat er te Gent in 1910 nog bij de 20 % analfabeten waren.

Anderzijds speelde het verwerven van het Algemeen Stemrecht van de arbeiders een belangrijke rol. Tot 1893 was het stemrecht voorbehouden aan de gegoeden (cijnskiezers). Na een lange strijd werd het meervoudig algemeen stemrecht vanaf 25 jaar voor mannelijke kiezers ingevoerd. De toekenning van stemrecht aan de volksklasse verleende de massa geleidelijk een gevoel van eigenwaarde, dat zich uitte in een verlangen naar imitatie van de vrijetijdsbesteding van de hogere standen.

Van sommige sportverenigingen was reeds op voorhand duidelijk dat ze enkel toegankelijk waren voor de elite. De statuten gaven hier soms een verhelderend beeld. Om actief lid te kunnen worden was in eerste instantie vereist dat men zelf de nodige uitrusting aankocht (uniform, materiaal). Dit stelde voor sommige clubs zeer hoge financiële eisen (het verwerven van een eigen paard, of een auto bv.). Om actief lid te kunnen worden van de Yacht Club de Gand bv., was de eerste vereiste eigenaar of mede-eigenaar te zijn van een boot. De zusterclub Royal Sailing Club aanvaardde slechts één eigenaar per boot. Bij andere clubs kwam het dan weer voor dat men zijn eigen verplaatsing naar en van de wedstrijden moest betalen.

Een ander beletsel om tot een sportvereniging toe te treden waren de lidgelden en de financiële bijdragen waaraan men onderworpen was.

Een frappant voorbeeld hiervan was de *Chef-Confrérie Royale et Chevalière d'Armes de Saint-Michel à Gand*. Wanneer iemand als lid aangenomen werd moest hij 12 frank intrederecht betalen, 3 frank storten ten voordele van de vereniging zelf en een "dette mortuaire" (een soort verzekering) betalen van tenminste 30 frank. Daarbij kwam nog het jaarlijks lidgeld van 25 frank. Het is duidelijk dat alleen zeer rijken in staat waren om van deze vereniging lid te worden.

De manier waarop men lid kon worden (soms met "peterschap" van andere leden) vormde ook een middel om leden te beperken tot de eigen sociale klasse.

De navolgende lijst geeft een idee van de geldelijke bijdragen tot lidmaatschap :

	jaarlijks lidgeld
<i>Société Gantoise de Gymnastique</i> anno 1883	24 frank
<i>Handboogmaatschappij De Vrede</i> 1879	10 (+ 10 intrederecht)
<i>A.A. La Gantoise</i> 1891	12
<i>A.R.A. La Gantoise</i> 1914	15
mannen : gymnasten	20
alle sporten - tennis	35
alle sporten + tennis	20
vrouwen : tennissters	10
schoolgaanden : alle sporten - tennis	20
alle sporten + tennis	12
<i>Yacht Club de Gand</i> 1908	25 (+ 10 intrederecht)
<i>Sailing Club de Gand</i> 1908	25 (+ 10 intrederecht)
<i>Automobile Club des Flandres</i> 1909	25 (+ 10)
<i>Société pour l'Encouragement des courses et l'Elève des chevaux dans les Flandres</i> 1868	60

Wel ontstaat het fenomeen van de "ontdubbeling" der verenigingen in een zekere sporttak, waarbij tot WO I de ene club deze der begoeden is en de tegenhanger deze van de kleine middenstand en de zg. arbeidersaristocratie.

Carte de remerciement

Messieurs Les Membres
DE LA
 SOCIÉTÉ D'ENCOURAGEMENT
 Pour les Courses et l'Élevé des Chevaux
 DANS LES FLANDRES
 En leur souhaitant une nouvelle Année

leur très-humble Secrétaire,
MERLÉ,
Commissionnaire de la Société

1846

(verzameling UB Fonds Vliegende Bladen)

HOMMAGE

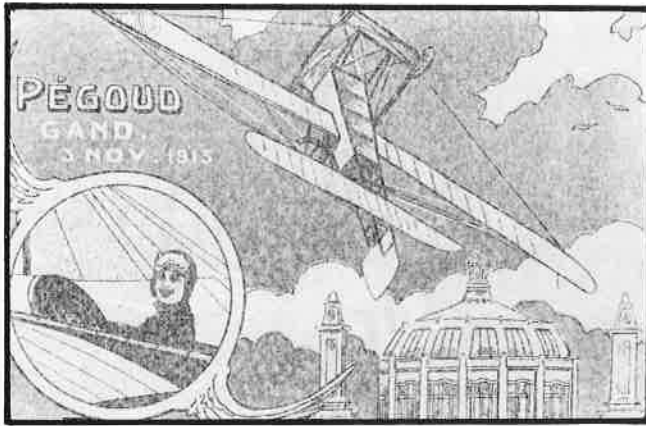
à Messieurs les Président et Membres de la Société des Régates.

18

54

Par leur très-humble servent et Concierge,

A. GOUDALIER

En Pégoud die gaot omhuuge
Om zijn gat an ons te tuugen
Ierst op zijne ruggen,
Tons op zijne buik,
Zu vliegt Pégoud de piste uit...

Jules "Dsuke" Dossche (1895-1933), oudste van 11 kinderen van een veekoopman op 't Zandeken te Mariakerke, debuteerde op 14-jarige leeftijd (de velodroom van Mariakerke was achter de ouderlijke woning gelegen). Op 18 jaar werd hij "prof"; op de piste van Mariakerke "klopte" hij zelfs Van Hauwaert en Lapize. In 1920 won hij de 6 Uren van Parijs en in 1921 het kampioenschap van België. In 1933 is hij in zijn stallingen geëlectrocuteerd door een hoogspanningskabel (verzameling Heemkundige Kring Marka, Mariakerke).

Dit fenomeen is waar te nemen in de voetbalsport (A.A.G. La Gantoise t.o.v. Football Club Racing Ghent), in de roeisport (Club Nautique t.o.v. de Sport Nautique), bij de zwemclubs en schuttersverenigingen (het pistool- en kruisboogschieten t.o.v. de handboog). Enkel het turnen stond voor de arbeidersklasse open, de gymnastiek als ideale methode tot lichamelijke vorming, doch ook als geestelijke verheffing van de mens. De pedagogische waarde van de gymnastische sporten werd reeds vroeg in de 19de eeuw ingezien. Op talrijke scholen werd gymnastiekonderricht gegeven, alhoewel de fysiek vormende waarde van de stompzinnige drill oefeningen die van overheidswege werden voorgesteld slechts gering was. Het is slechts in de laatste twintig jaar van de 19de eeuw dat de sport en in het bijzonder de uit Engeland komende sportvormen (voetbal, wielrennen, lawn-tennis, paardewedrennen) overgebracht naar het vasteland, onenigheid en concurrentie tussen de voorstanders van enerzijds de gymnastiek en anderzijds de "sport" zal veroorzaken.

Het is niet voor niets dat de arbeidersbeweging, en in het bijzonder de Socialistische, de gymnastiekverenigingen van haar basis hoog zal waarderen, tegenover de passieve aanhangers kijklustigen of "supporters" van de burgersporten. De Gymnastische Vereniging "Vooruit" zou in 1886 worden opgericht, reeds 5 jaar na de oprichting van de gelijknamige coöperatieve. Na de eerste wereldoorlog zal het openstellen van voorheen "elite" sporten zoals voetbal, en wielersport en -toerisme voor de massa toch de gymnastiek verdringen.

In Engeland was sport reeds vroeg aanvaard als vormend element in de opvoeding van de mens.

Op de "public schools", waar de zonen uit adel en burgerlijk gezamenlijk hun opleiding genoten, werd aan de leerlingen een programma gegeven waarin naast studie ook enkele namiddagen sport voorkwamen en dan vooral groepssport. Deze werd aangewend om begrippen als solidariteit en verantwoordelijkheidszin bij te brengen, net zoals dit bij ons in de gymnastiek-arbeidersverenigingen voorkwam.

Of bij de verspreiding van de diverse sporten vanuit Engeland over het continent dit pedagogisch element nog bestaan bleef, is niet duidelijk maar zeker niet onmogelijk (cfr. de universitaire roeipluigen te Gent, de wielervereniging van de oud-leerlingenbond van Ledeburg).

Op maandag aanstaande, tweeden Paaschdag, zal het nieuw koersplein van St. Amandsberg ingehuldigd worden. Een schitterenden bijval is er, dank aan de oplettende zorgen der heeren Cardon, de Burbure de Wezenbeek (eigenaar van de grond), & anderen, aan verzekerd.

Het plein, gezegd "het Westveld" is gelegen op 20 minuten afstand van de Dampoort en is doorsneden door den weg welke naar Bergenkruisen leidt.

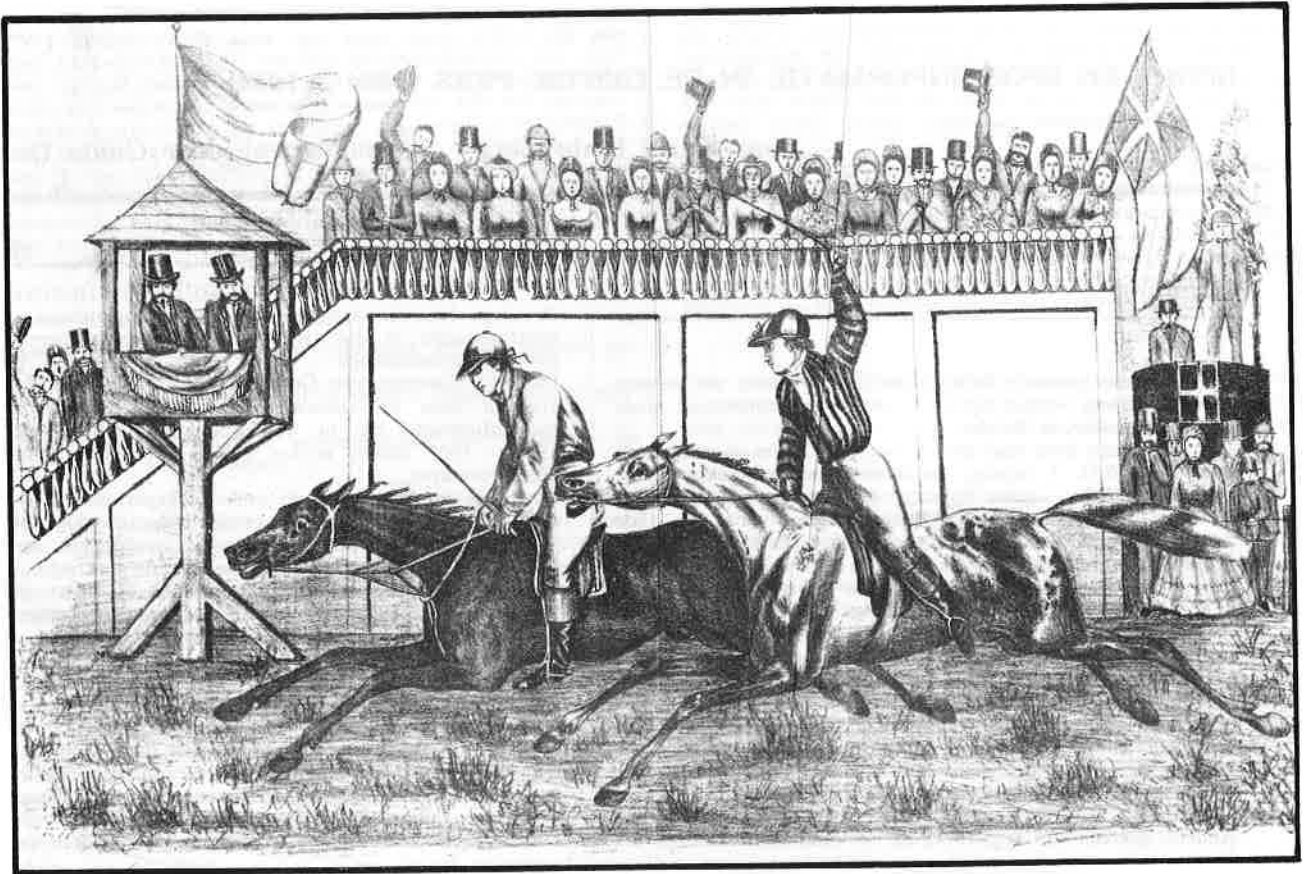
Ter rechterzijde loopt de spoorweglijn van Gent naar Antwerpen. Op de linker zijde staan de tribunen opgericht. Deze tribunen vormen een zeer fraai gebouw van twee stagiën en een bovengaanderij. Het is samengesteld uit verschillende plaatsen, welke allen hun nut hebben, zoals : het comiteitssalon, de weegplaats, de "gentlemen and jockeyroom", het buffet, enz.

Van op een tweede gaanderij kan het oog den ganschen loop der paarden volgen.

Op eenige meters afstand van dit gebouw zijn bijzondere stallen opgericht.

Wat de renbaan zelve betreft, de grond er van is in uitmuntenden staat, en de hoeken zijn zonder gevaar voor 't uitslibberen. De renbaan is 1580 meters lang in de ronde, zij is ongeveer 16 à 17 meters wijd en kan een goed getal paarden behelzen. De eene zijde is bestemd voor platte koersen, de andere voor den "steeple-chase", welke den tweeden koersdag (19 april) zal plaatshebben.

Een der over te springen hinderpalen zal biezonder lastig zijn. 't Is het water dat ongeveer 4 meters breedte en 1 meter diepte heeft. Een schoone sprong!" (Gazette van Gent, 5 april 1885). Het Koersplein Westveld groeide algauw uit tot één der belangrijkste van België.

Litho, kopie van Engelse prent, gebruikt als basismateriaal door architect Louis Roelandt voor het ontwerp van tribune en aankomstpaal van de paarderenbaan te Sint-Denijs-Westrem (verzameling UB Fonds Vliegende Bladen). (anno 1838)

Arbeiders verlaten het katoenbedrijf CDF op de Groendreef.
Het aantal fietsen is opvallend.
(verzameling MIAT).

